

Isten. Ha ahhoz igazodna, amit megérdemlünk, nem lenne életésélyünk. Ha Isten az igazságosság mércéjével mérne minket, kudarcot kellene vallanunk. De Jézus ezt olyan határtalanul és abszolút módon mondja el, hogy ha megértjük, akkor ismételtelen vagy meg kell rettennünk, vagy boldognak kell lennünk. És ezért kell alighanem nagyon boldognak, vagy nagyon boldogtalannak lennünk, hogy megérthessük. Életünk minden pillanatát azért élhetjük meg, mert Isten a szükségleteinket nézi, nem pedig az érdemeinket; cselekvésünk mozgatórugóit, nem a tetteinket; fáradozásunkat, nem a sikereinket; szívünk rezdüléseit, nem a kezünk munkáját. Ebből élünk, és Jézus úgy véli, ezért ellenfeleinek meg kell engedniük neki, hogy ő is ilyen legyen, sőt, egyenesen ez kellene, hogy az alapja legyen mindannyiunk egymás iránti magatartásának.

Itt kezdődik azonban a vita, a bosszúság és az elutasítás, s ezért kell tovább mesélni a példabeszédet. Amikor az egész napot végigdolgozók – magyarán a vallásosak, a mindig jók, akik semmilyen törvényt nem hágtak át – azt látják, hogy az utolsó, az ő szemükben méltatlanok is ugyanolyan bérezésben részesülnek, mint ők, akkor morogni kezdenek, fogukat csikorogtatják, és fennen hangoztatják az igazságosságot. Ez az a pont, hol minden széttöredezik. A földbirtokos magához szólítja az egyik lázadózt, feltehetően a fő-fő bujtogatót, vagy azt, aki a leghangosabban kiabál, és félig szemrehányóan, félig illedelmesen így szólítja meg: „Barátocskám!” Majd teljes komolysággal mondja: „Nem bánok veled igazságtalanul.” S hozzá kell tenni: „Megkapod, amiben megegyeztünk, amilyen fizetésben megállapodtunk. Fogd a pénzedet, és tűnj el!”

A döntő azonban nem az, hogy az úr azt tehet a pénzével, amit akar.

A példabeszéd Jézusnak az evangéliumokban elhangzó sok kérdésének egyikével zárul, azzal a kérdéssel, amely igazolja, hogy a Zsidókhoz írt levél később majd azt mondhatja: Isten igéje olyan, mint a kétélű kard, mindenben áthatol. A példázatbeli földbirtokos szavaival azt kérdezi Jézus: „Azért haragszol rám, mert irigyled, hogy jóságos vagyok?”

Ez a példabeszéd vége, és minden hallgatójától választ vár arra, hogyan érez, hogyan él, és milyen szeretne lenni. Lehet az igazságosság és a rend álláspontjára helyezkedni, de ebben az esetben a világ nem marad meg az igazságosságban és a rendben, hanem belepusztul a mérhetetlen emberi ínségbe. Persze lehet ekkor azt mondani: „Hát akkor kár az elbukókért, de mi ragaszkodunk az igazságossághoz és a renchez!” De az ember ekkor igen hamar megéli majd a tragédiát, hogy ő maga sem tud megmaradni az igazságosságban és a rendben, hanem keményszívűvé, megkeseredetté és kegyetlenné válik. A rendpártiak nem is veszik ezt észre, nem is akarnak ilyenek lenni, s ezt el kell hinnünk nekik. De ilyenek. Belebuknak saját határaikba, amelyek megakadályozzák őket, hogy határtalanul jóságosak legyenek. Belebuknak abba a képtelenségükbe, hogy gyakorolják a megértést. Első kérdésük sosem az, hogy mi zajlik le egy emberben, hanem az: „Mit kell tenni? Mi a helyes? Egyáltalán: Hogyan viselkedik az ember?” Sosem azt kérdezik: „Mire van szüksége a másiknak?”, hanem mindig azt: „Mit kíván az igazságosság és a rend?” Erőfeszítésük nem arra irányul, hogy megadják a másiknak, *amire szüksége van*, hanem azon fáradoznak, hogy mindenki betartsa, és ne hágya át a játékszabályokat, különben megharagszanak, és úgy érzik, becsapták, rászedték, lépécsalták őket, és kitör belőlük az irigység. Őket, akiknek mindenük

megvan, ami az élethez kell, hirtelesen elragadja az irigység. Talán azt kellene mondanunk Jézussal, amit a tékozló fiú példabeszédében kézenfekvővé tett: a jóság adta boldogságban boldogabbnak kellene lennünk ahhoz, hogy igazán jóságosak lehessünk, s hogy Isten szolgálatát nem valami külső kényszerként kellene folyton magunkra vennünk, mint amit túlságosan is szívesen hágnánk át, de amibe morogva beleilleszkedünk, és folyton a törvények áthágásának lehetőségét lessük. Felfedezhetnénk örömlenket Isten közelségében.

De hogyan jussunk dűlőre Jézussal? Többnyire azzal vigasztaljuk magunkat, hogy a jóság és a szeretet jelenti a törvény teljesítését. Való igaz, de a jóság és a szeretet nem csupán átlép a törvényen, hanem le is rombolja azt. Megszünteti. És nem vitás, hogy mindazok, akiknek félelemből szükössegre van szükségük, kénytelenek megbotránkozni ezen. Önkényesen és galádul is át lehet lépni a törvényeken, de szeretetből is le lehet rombolni őket, és ez a legritkább dolog, s talán ezt a legnehezebb megérteni. Később, Jeruzsálemben, ez lesz az egyetlen valóságos vádpont Jézussal szemben: Felforgatja az egész országot, Galileától kezdve egészen idáig!

Jézus összes csodái közül talán az volt a legnagyobb, hogy halála után az ő szelleme a bátorság, a hit és a tanúságtevés embereivé tette tanítványait, ezeket a született gyáva nyulakat. Áthagyományozták a határtalan jóság e példabeszédét, és azt állították, hogy csak *egyetlen* mérce létezik: látni azt, hogy *mire van szükségük* az embereknek.

Eugen Drewermann

Forrás: E. D., Wenn der Himmel die Erde berührt, Patmos Verlag, 2006

Csak munkáért jár pénz?

Mennyire keresztényi a feltétel nélküli alapjövedelem?

Teljesítmény nélkül nincs ellenszolgáltatás. Munka nélkül nincs pénz. Ezt lehet sokszor hallani. És a tétel kezeseként szívesen hivatkoznak Pál apostolra. Végül is ő már a fiatal tesszalóniki gyülekezetnek megírta: „Aki nem akar dolgozni, ne is egyék!” De alkalmas érv-e ez a kijelentés a feltétel nélküli alapjövedelem ellen? Bajosan, hiszen aki így alkalmazza, az teljesen kiszakítja a szövegösszefüggésből. Pál nem a feltétel nélküli alap-

jövedelemről folyó vitát tartotta szem előtt. Ő arra akarta bátorítani az akkor még fiatal keresztény egyházközösséget, hogy munkával biztosítsák a közösség fennmaradását, és ne várják tétlenül az Úr visszatérését.

A feltétel nélküli alapjövedelem kritikásai szívesen értik szó szerint az idézett páli mondatot, s ekkor az „aki nem akar dolgozni, ne is egyék”-ből hamar az lesz, hogy „aki nem dolgozik, ne tartson igényt állami szol-

gáltatásokra se”, mondja *Birgit Zenker*, a *Katholische Arbeitnehmer-Bewegung* [Katolikus Munkavállalók Mozgalma], aki a *Netzwerk Grundeinkommen* [Alapjövétel Hálózat] tagja is.

Számára és egy sor más teológus számára az „igazságosság” bibliai elgondolása fontosabb, mint a „teljesítmény” elve. A *Katholische Arbeitnehmer-Bewegung* ezért küzd a feltétel nélküli alapjövételért, amelyre szerinte minden embernek joga van anélkül, hogy megvizsgálják rászorultságát, és munkára kényszerítenék.

Az egyházakban azonban rosszul áll a feltétel nélküli alapjövétel szénája. *Reinhard Marx* bíboros szerint „az államnak éppen hogy *nem* kell jóléti államnak lennie abban az értelemben, hogy megbénítja az egyéni kezdeményezést, hanem mindenki számára lehetővé kell tennie, hogy munkával keresse meg kenyerét”. A bíboros nem tanúsít megértést az alapjövétel követelménye iránt: „Csodálkozom, hogy ki mindenki képviseli ezt.”

Az alapjövétel víziójával szembeni fenntartások alapja az, hogy a keresőmunka központi helyet foglal el a katolikus társadalmi tanítás sok dokumentumában, például II. János Pál pápa *Laborem exercens* kezdetű, átfogó enciklikájában, amely 1981-ben jelent meg. E szerint a munkának nem csupán az emberi egzisztenciát kell biztosítania, hanem azt is lehetővé teszi az ember számára, hogy közreműködjen a teremtés isteni művében, s a keresőmunka integrálja az embert a társadalomba.

A feltétel nélküli alapjövétel képviselői, mint például *Birgit Zenker* vagy *Markus Schlagnitweit* osztrák teológus, egyáltalán nem vitatják a munka nagy jelentőségét, de számukra a munka több mint keresőmunka. Az iparosodás és a kapitalizmus előtti kultúrák például még a különböző tevékenységekre egységesen alkalmazott „munka” fogalmát sem ismerték. Az ókorban senkinek sem jutott volna eszébe, hogy a föld megművelésére, művészeti alkotások létrehozására vagy az étel elkészítésére a munka ugyanazon fogalmát alkalmazza. Csak sokkal később találták ki mindenre használt főfogalomként: gyári munka, keresőmunka, mezőgazdasági munka, íróasztali munka, bér munka, kultúr munka, sőt családi vagy szülői munka. Másfelől viszont leértékelték és figyelmen kívül hagyták azokat a tevékenységeket, amelyekhez nem lehetett közvetlen piaci értéket hozzárendelni. „Ezek a ma társadalmilag szükséges, de ténylegesen meg nem fizetett tevékenységek (gyermeknevelés, ápolás, önkéntes munka) a teljes munkamennyiség kétharmadát teszik ki”, figyelmeztet *Birgit Zenker*. „Ennek ellenére mai társadalmi rendszerünk nem ismeri el igazi munkának ezeket a tevékenységeket.”

A *Katholische Arbeitnehmer - Bewegung* ezért követel „garantált alapjövédelmet min-

denki számára”, amelyet feltétel és ellenőrzés nélkül fizetnek ki mindenkinek, fedezetül pedig a jelenlegi szociális juttatások megszüntetése, vagy a nagyobb jövedelmekre és vagyonokra kivetett magasabb adó szolgálja.

Ennek az alapjövételnek az a rendeltetése, hogy minden embert megvédjen a szegénységtől, és a munka társadalmát olyan „tevékenykedő társadalommá” alakítsa át, amelyben a munkának három jelentése van: az egyik a *keresőmunka*, amely fontos, mert lehetővé teszi a társadalmi kapcsolatokat, és tekintélyt ad; ugyanakkor az alapjövétel a *családi munka* és az *önkéntes* („*társadalmi*”) *munka* biztosítéka is. A *Bund der Deutschen Katholischen Jugend* [Német Katolikus Ifjúsági Szövetség] ugyanezen okokból száll síkra a feltétel nélküli alapjövételért: szerinte csak így lehet fölértékelni a családi és az önkéntes munkát a keresőmunkával szemben. Ráadásul – az ímént említett két szervezet szerint – az alapjövétel forradalmasítja a keresőmunka feltételeit, mivel azok alternatívát kínálnak az embereknek a kizsákmányoló munkafeltételekkel szemben.

Franz Segbers társadalometikus szerint a bibliai etikából nagyon is le lehet vezetni a feltétel nélküli alapjövétel jogigényét, mert a Biblia megalapozza minden egyes ember méltóságának elismerését, függetlenül a teljesítményeitől: mindenkinek joga van a szociális részesedésre azon az alapon, hogy él. Ráadásul szerinte a Biblia igazságosságot követel mindenki számára, mégpedig az azonos feltételek formájában, hogy minden ember élhessen a szabadságával. Ehhez társul még a szolidaritás elve, abban az értelemben, hogy szem előtt kell tartani a másik ember életlehetőségeit.

„Vegyetek pénz és fizetség nélkül!”

Az ókori görög és római világban a hatalmasok és a gazdagok szempontjai alapján hozták meg a törvényeket, a rabszolgaság elleni régi bibliai törvény viszont a gyengék és rászorultak távlatából fakad. *Segbers* felhívja a figyelmet arra, hogy a prófétai hagyományban található egy rendkívül elgondolkodtató mondat az élethez való feltétlen emberi jogról, amelyet Isten jogforrásá tesz: „Ti szomjazók mind, jöjjetek szívért, még ha nincs is pénzetek! Jöjjetek, vegyetek és egyetek! Jöjjetek, vegyetek bort és tejet, nem pénzért és nem fizetségért” (Izajás 55,1)! *Segbers* szerint „ez a látszólagos ellentmondás olyan alapvető emberi jogot fogalmaz meg, amely akkor is érvényesül, ha hiányoznak az anyagi eszközök, vagyis a pénz; itt olyan emberjogi eszme villan fel, amely nem állami hatóságokból vezet le a jogot, hanem olyan meggyőződés, amellyel szemben az állami hatóságok is felelősséggel tartoznak”.

Sok társadalometikus nagyon is azonosulni tud ezekkel a teológiai érvekkel, de más végkövetkeztetésekre jutnak. „A feltétel nélküli alapjövétel kérdése társadalometikai kérdés, nem pedig teológiai. A teológiai hittartalmakból kiindulva nem lehet megválaszolni a kérdést”, magyarázza *Gerhard Kruip*, a keresztény antropológia és a társadalometika professzora a Manzi Egyetemen. Ő sokra tartja az igazságosságot, de nem tartja sokra a feltétel nélküli alapjövédelmet mint eszközt, és ezért „a fennálló biztosítási rendszer intelligens továbbfejlesztése” mellett száll síkra.

Hasonlóképpen érvel kollégája a Tübingeni Egyetemen, *Matthias Möhring-Hesse*: „A feltétel nélküli alapjövétel biztosan nem mond ellent a keresztény elveknek, de szociális eszköztárként nem keresztényibb, mint a többi. Istennek az ember iránti feltétlen szeretete nem testesül meg a feltétel nélküli alapjövételben

csak azért, mert mind a kettőben előfordul a ’feltétlen’ szó. Ráadásul az a kérdés, hogy a feltétel nélküli alapjövedelem összeegyeztethető-e a keresztény társadalmi tanítással, ismét visszavet minket az 1950-es évek fundamentalista vitáiba. Az alapjövedelem nem hitvallási tétel. Ezért én az optimalizált alapbiztosítás mellett szállok síkra.” Ez azonban feltételekhez kötött marad, például a rászorultság bizonyításához.

Félelem az élet értelmének nagy kérdésétől

Lehet és kell is vitázni arról, hogy a feltétel nélküli alapjövedelem reális eszköze-e a nagyobb igazságosságnak, és ha igen, milyen formában. A teológus *Schlagnitweit* azonban bosszantják azok a keresztények, akik az alapjövedelem témájának megjelenésekor rögtön a bűnös emberrel érvelnek, aki nem érdemel ellenszolgáltatás nélküli jövedelmet. Ez az ellenvetés szerinte elárulja az egész bibliai üzenetet, különösen a Hegyi beszédet, és érdektelennek minősíti azt: „Hiszen Isten szeretetének feltétel nélküli ígérete lényegi alkotóeleme a bibliai, s különösen a jézusi ígértetésnek. Ennek alapján nem lehetne-e magának Istennek azt a szemrehányást tenni, hogy hamis, irreális emberképe van, ha meg akarja ajándékozni az embert szeretetével – mégpedig feltétel nélkül, ellenszolgáltatás nélkül, kényszer nélkül?” *Schlagnitweit* úgy látja, hogy a feltétel nélküli alapjövedelem a keresztények számára annak kísérlete, hogy a kegyelem bibliai teológiáját közvetle-

nül átültessék a társadalmopolitikai viszonylatokba. Ez azt jelenti: A társadalom minden egyes embernek megadja azt a lehetőséget, hogy hozzájáruljon a társadalmi együttéléshez (vagy éppen ne járuljon hozzá) – abban a keresztény reményben, hogy az egyén élni fog ezzel az eséllyel.

Az egyéni felelősség ekkor összehasonlíthatatlanul nagyobb lesz, mint azokban a társadalmakban, amelyek a teljesítmény ellenőrzésére és szankciókra épülnek. „Éppen a szabadság és a felelősség feltételezése találja meg mintaképét abban a feltétel nélküliségben, amellyel a Biblia Istene kiszolgáltatja magát az embernek”, magyarázza *Schlagnitweit*, aki azt feltételezi, hogy alapjövedelem elleni érvek mögött az a félelem áll, hogy nyomában nagy játéktér keletkezik, amely szembesíti az embereket az élet értelmének döntő, és gyakran elfojtott kérdésével, vagyis hogy tulajdonképpen mit is akarnak kezdeni az életükkel. Mert a mindenkinek alapjövedelem biztosító társadalomban senki sem mondhatja többé élete végén, hogy mindig is valami egészen mást akart csinálni életében. „Ha azonban az alapjövedelem felhatalmazza a társadalom tagjait arra, hogy teljesen szabadon válaszoljanak az élet értelmének egzisztenciális kérdésére, akkor a keresztény társadalometikának érdeke, hogy ez a társadalom létrejöjjön.”

Otto Geißler

Forrás: Publik-Forum, 2014/15

A finn alapjövedelem-kísérlet legérdekesebb tanulsága

Finnország nemrég nyilvánosságra hozta egyetemes alapjövedelem-kísérletének előzetes eredményeit.

A próbaprogram keretében a finn kormány két éven keresztül havi 560 eurós juttatást biztosított kétezer munkanélkülinek. A szociális kísérletet nem jótékonyaságból találták ki: a kormány azt szerette volna kideríteni, hogy a feltétel nélküli, azaz mindenféle kötelezettség nélkül adott alapjövedelem növeli-e a munkavállalási kedvet.

Az alapjövedelem ötletével előrukkolók szerint, ha egy szociális támogatásban részesülő személy munkát kap, elveszti a korábbi támogatást, így sokan inkább a biztos segélyt választják, és munkanélküliek maradnak. Ha viszont mindenki egyformán, feltétel nélkül kapna alapjövedelemet, függetlenül attól, hogy van-e vagy nincs munkája, a munkanélküliek nem aggódnának a szociális támogatás elvesztése miatt, és állás után néznének.

Nos, a kísérlet véget ért, és nem igazolta a fenti elgondolást. Az alapjövedelem sem nem növelte, sem nem csökkentette a résztvevők

munkába állási hajlandóságát a juttatásban nem részesülő munkanélküliekhez képest. Aki erre megvonja a vállát, hogy „ennyit az egyetemes alapjövedelemről”, gondolja át újra! A világ sok országában az a magát régóta tartó vélekedés, hogy ha a kormányok pénzt adnak az embereknek, akkor azok nem akarnak majd dolgozni.

A finn kormány megpróbálta, de az eredmény nem az lett, hogy a támogatottak ellustultak, és még kevésbé akartak munkát találni. A feltétel nélküli alapjövedelem nem befolyásolta a munkakedvet. Azaz nagyon úgy tűnik, hogy az „*ingyen pénz*” nem bátorít a munkanélküliségre.

Lehet, hogy a legtöbben nem azért munkanélküliek, mert lusták, motiválatlanok, vagy mert élősködnek a szociális rendszeren. Számos oka lehet az állástalanságnak: elég csak az automatizálásra gondolni, ami 2030-ra 800 millió munkahely megszűnéséhez vezethet világszerte. Ahogy a robotok egyre több feladatot vesznek át, úgy nő a termelékenység, és úgy fogynak a munkahelyek is, mindegy, milyen képzettséggel állunk sorba. De ez nem

feltétlenül rossz, minden a hozzáállásunkon múlik.

Az államoknak egy olyan világban kell majd átcsoportosítaniuk foglalkoztatási kiadásait, ahol nincs szükség annyi emberi munkára és az érte járó fizetésre. És itt jön be az alapjövedelem. A tanulmány szerint az alapjövedelemben részesülők boldogabbak, egészségesebbek és kevésbé stresszesek... És nem úgy fest, hogy nem szeretnének hasznos tagjai lenni a társadalomnak.

Az emberek egész napos dolgoztatása nem a közjót szolgálja – pár száz éve tart csak ez a robotolás, és könnyen lehet, hogy hamarosan vége lesz. Az automatizálás terjedésével valószínűleg mindannyiunknak egy kicsit kevesebbet kell majd dolgoznunk, és több mindenre kell osztoznunk. Ami igazán tűnik katasztrófának.

Fordítás és összefoglaló:

Antal Orsolya, GreenDependent

Megjelent a Kislábnym hírlevél 2019. áprilisi (112.) számában.